

opstelling beseft de lezer hoe weinig omstreden het instituut monarchie in Nederland is. Wat dat betreft mag hier van een interessante mislukking worden gesproken.

J. R. Soetenhorst

D. Slijkerman, *In dienst van de kroon. Vice-presidenten van de Raad van State* (Zutphen: Walburg Pers, 2001, 272 blz, € 17,95, ISBN 90 5730 164 4).

De invloed van de koning op het regeringsbeleid is een onderwerp dat met veel geheimzinnigheid is omgeven. De tweedelige Wilhelmina-biografie van Cees Fasseur toonde aan dat de bemoeienis met staatszaken van de grootmoeder van de huidige vorstin zich niet beperkte tot het zetten van een handtekening of het doorknippen van een lint. De historische ontwikkeling sinds de vestiging van de constitutionele monarchie in 1814 is er een van afnemende invloed van het staatshoofd, maar over de periodes Juliana en Beatrix ontbreekt eenvoudigweg nog te veel informatie om de definitieve bevestiging van die lijn te kunnen afkondigen.

Het is daarom interessant nu te beschikken over een boek dat de rol beschrijft van de — althans in naam — belangrijkste politiek adviseur van de koning, de vice-president van de Raad van State. Omdat de koning krachtens de grondwet voorzitter is van de raad, gaat de vice-president als 'onderkoning' door het leven.

De auteur, historicus en jurist Diederick Slijkerman, heeft er goed aan gedaan de adviestaak van de vice-president aan de kroon centraal te stellen. De twee andere taken van de vice-president, ook beschreven, spreken allicht minder tot de verbeelding: het leiden van de dagelijkse organisatie (thans ruim 500 medewerkers) en het voorzitten van de wekelijkse volle raad, de vergadering van staatsraden waarin de wetgevingsadviezen worden opgesteld.

In dienst van de kroon kent op het eerste gezicht een originele vorm. Het functioneren van de vice-president is beschreven in achttien, chronologisch geordende biografische portretten van de mannen die het ambt sinds 1814 bekleedden (de raad zelf dateert uit 1531), van Van Hogendorp tot en met Scholten. De huidige vice-president, Tjeenk Willink, wordt helaas afgedaan met een kort overzicht van diens loopbaan.

Bij nader inzien blijkt de opzet van het boek voort te vloeien uit de omstandigheid dat de portretten eerder als losse afleveringen in een reeks zijn verschenen, en wel in het interne magazine van de Raad van State, *Ter State*. Het boek is daarmee in feite een bundel, met de voor- en nadelen van dien.

Voordeel is dat de hoofdstukken zich heel goed zelfstandig laten lezen. Wie op zoek is naar informatie over een specifieke vice-president, zal in dit boek altijd iets van zijn gading vinden. Het is daarmee toegankelijker, zij het in reikwijdte beperkter, dan het omvangrijke *Raad van State 450 jaar* uit 1981, dat overigens ook enige persoonlijke portretten bevatte.

Nadelen zijn een zekere eenvormigheid in de opbouw van de hoofdstukken en de voor een bundel nagenoeg onvermijdelijke doublures. Zo lezen we op zowel pagina 197 (in het portret van Beelaerts van Blokland) als op pagina 206 (over Rutgers) hoe merkwaardig het was dat de vice-president in de eerste oorlogsdagen met koningin Wilhelmina meevluchtte naar Engeland.

Een ander nadeel dat goed voorstelbaar was geweest, weet de auteur te vermijden: dat de portretten van de vice-presidenten eerst in een intern blad verschenen, maakt niet dat ze met terughoudendheid zijn geschreven. Zo had Schorer het 'hoog in de bol,' vertoonde hij zelfs 'slijmerig' gedrag, en heeft Beelaerts als minister van buitenlandse zaken 'weinig noemenswaardig gepresteerd.' In zijn 'conclusie' stelt de auteur bovendien dat de door hem beschre-

ven vice-presidenten 'in afkomst en optreden conservatief geneigde personen' waren die niet gekenschetst kunnen worden als 'maatschappelijke vernieuwers.'

Deze voorbeelden geven de kracht van dit boek aan. Als afgeronde, verhalende, om niet te zeggen anekdotische portretten zijn de hoofdstukken zeer geslaagd. Het zijn in feite profielen van karakters, waarin ook informatie die niet direct aan de raad te relateren valt een natuurlijke plaats vindt. Zo was Beelaerts zo boos dat het hek van de begraafplaats waar zijn vrouw begraven lag precies op sluitingstijd voor zijn neus dichtging, dat hij tegen de chauffeur van de dienstauto uitriep: 'Ik kom hier nooit meer!' Het lot bepaalde dat hij een week later naast zijn vrouw lag, als in het ambt overleden vice-president.

Het finale oordeel over de vice-presidenten is niet helemaal bevredigend, want nogal dubbelhartig. Aan de ene kant zijn de vice-presidenten 'personen geweest die meestal na een lange staat van dienst als bestuurder, bereid bleken om ter afsluiting van hun loopbaan dit ambt te vervullen.' Anderzijds zijn het 'mannetjesputters geweest die hun carrière angstvallig hebben bewaakt bevorderd.' Sommigen waren zelfs 'arrogante, genoegzame personen.'

Heeft de auteur zijn centrale thema, de verhouding van de vice-president tot de kroon, afdoende onderzocht? Gelet op zijn literatuuronderzoek moet het antwoord bevestigend luiden. Tot veel nieuwe inzichten heeft dit echter niet geleid. Het verkeer tussen monarch en vice-president blijft in nevelen gehuld: hij adviseert bij kabinetsformaties, bij het beoordelen van huwelijkspartners van kroonprinsen- en prinsessen en blijkt op beslissende momenten steeds een steunpilaar voor de monarchie. De schetsen tonen aan dat voor de kwalificatie 'onderkoning' in de negentiende eeuw meer grond was dan nu en het ligt voor de hand dat er op dat punt een relatie is met de tanende invloed van de vorst.

De auteur heeft een zeer leesbaar boek geschreven, dat in hoofdlijnen de nieuwsgierigheid van de lezer naar dit onderwerp bevredigt. De uitgever past een woord van waardering voor de zorgvuldige uitgave, waarbij vooral de illustraties in positieve zin opvallen.

Remco Meijer

R. R Swierenga, *Faith and family. Dutch immigration and settlement in the United States, 1820-1920* (Ellis Island series; New York, Londen: Holmes & Meier, [2001], xx + 362 blz., ISBN 0 8419 1319 6).

Geloof en gezin zijn de juiste termen om de emigratiebeweging van Nederlanders naar de Verenigde Staten in de lange negentiende eeuw te karakteriseren. Tot ongeveer 1900 gingen de meeste Nederlandse emigranten in gezinsverband naar Amerika om daar aan goedkoop land te komen. Hun sterke religieuze oriëntatie hielp hen om aan gene zijde een hechte gemeenschap op te bouwen. De beschrijving van dit proces en de interpretatie van het gedrag van deze emigranten vormen het levenswerk van de Amerikaanse historicus Robert P. Swierenga, die met ruim 35 'dienstjaren' met recht de specialist bij uitstek genoemd wordt. *Faith and family* kan zonder schroom als een nieuwe publicatie beschouwd worden, ook al zijn de twaalf hoofdstukken eerder in druk verschenen. Niet alleen heeft Swierenga de wijd verspreide artikelen nu bij elkaar gebracht zodat immigratiehistorici niet op jacht hoeven naar soms moeilijk toegankelijke Amerikaanse tijdschriften en bundels, hij heeft de essays ook herschreven, bijgewerkt en in een overzichtelijk betoog gerangschikt. In vier delen: immigratiepatronen, godsdienst, werk en politiek, en statistiek en bronnen ontstaat een beeld van het migratieproces van een natie zonder dat de individuele landverhuizer uit het oog wordt verloren.